

הצעה לפתרון בחינת הבגרות בספרות
חורף תשפ"ג 2023 – מועד ינואר

סמל שאלון 8282

הפתרון נכתב על ידי: מאיה בן-אמוץ
מצוות מורי רשת החינוך אנקורי

המורים שפתרו את הבחינה מחכים לכם פה
www.ankori.co.il/ask

הערות:

1. התשובות המוצגות כאן הן בגדר הצעה לפתרון השאלון.
2. תיתכנה תשובות נוספות, שאינן מוזכרות כאן, לחלק מהשאלות.
3. כל התשובות מנוסחות בראשי פרקים.

פרק ראשון – שירה (60 נקודות)

שירים מן המחצית השנייה של המאה ה-20 בנושא 'החברה הישראלית – בין

שבר לאיחוי'

על הנבחן לענות על 2 שאלות מהשאלות 1-6:

שאלה מספר 1

נערה מן הקטמונים / מירי בן שמחון

א. השיר מתאר את התקופה של תחילת המאה העשרים, במהלך העלייה השנייה, בה עלו ליישוב היהודי שבשטח ארץ ישראל יהודים מרוסיה, מרכז ומזרח אירופה במטרה להגשים את החזון הציוני ולהקים מדינה. במהלך שנות החמישים והשישים החלו עליות של יהודים מארצות ערב כמו מרוקו, לוב, תוניס, עירק, תימן ועוד. הקבוצה השולטת והמחזקה תרבותית הייתה קבוצת העולים הוותיקים, אלו שהגיעו מארצות אשכנז, מטרת היישוב היהודי היה ליצור כור היתוך, התבצע ניסיון להתאים את הקהילות היהודיות שעלו מארצות ערב אל התרבות האירופאית. כל זאת נעשה לעיתים בגסות ובביטול והקטנה של תרבות יוצאי עדות המזרח. במהלך השנים, בני ובנות הדור השני של העולים מארצות המזרח באה לידי ביטוי לראשונה אצל בני הדור השני – ילדי העולים ממדינות ערב הביעו את מחאתם על העוול שנעשה בין השאר באמצעות כתיבת סיפורי ושירי מחאה נוקבת. דור הילדים שימש כקולם של דור העולים ששתקו.

השיר מתאר את חייה של נערה בשם עליזה אלפנדרי, נערה המתגוררת בשכונת הקטמונים בירושלים. עליזה מתוארת כבת למשפחת עולים ממרוקו, אשר מתמודדים עם עוני, אנשים קשי יום. היא נערה יתומה מאם, שומרת מסורת ומקפידה על צניעות. השיר נפתח בתיאור עליזה בביתה, שם היא מתוארת כנערה עם חטטים העסוקה

בהחזקת הבית – מכבסת, מנקה, מניחה פרחים. היא גם מתלבשת ומתארגנת, שמה מייק אפ על החטטים ומסתירה אותם. עליזה מתוארת לאורך השיר כנערה צנועה "ללא רבב". היא מקפידה על למלא את ציפיות ותכתיבי החברה השמרנית בה גדלה. ההקפדה על על הצניעות באופן מוגזם וקיצוני מבטאת את ההפנמה של הקודים החברתיים.

ההגזמה בתיאורי מנהגיה הצנועים מהווה קול אירוני ומחאה וביקורת. עליזה המתוארת בשיר כמי שנכנעת בשקט לדמות האישה הטובה, הצייתנית והשקטה. היא אינה מורדת או דורשת עצמאות וחופש. שמה הטוב נקבע על ידי החברה שמסביבה ובמיוחד על ידי הגברים שבקהילה הסובבת אותה. חלק ממאפייני הצניעות הם ההסתגרות שלה בבית ועיסוק במלאכות נשיות סטראוטיפיות: ניקוי הבית וסידור פרחים. לבושה צנוע ומסורתית, חצאית ולא מכנסיים. כשעליזה יוצאת לסרט זה רק בלוויית האח שלה, זוהי הצהרה על כך שעליזה בחורה משפחתית, היא אינה קלת דעת ואינה מתרועעת עם גברים.

הצניעות שלה באה לידי ביטוי גם בהימנעות שלה ממפגש עם מחזר פוטנציאלי, אשר מהמוסך, אשר מנסה לקבוע איתה מפגש. הסירוב של עליזה מוסיף לתמונה הצנועה אך המקוממת של דמותה: אישה הכלואה בתוך מציאות המנוהלת בידי אחרים. אין לה מקום לביטוי אישי או לפריצת גבולות מעבר לחייה המקובעים.

ב. הביקורת הנרמזת בשיר נובעת מתוך תיאור מפורט של סדר היום הנוקשה של עליזה ומתוך התיאור החיצוני והפנימי שלה. עליזה מהווה לכאורה מודל מוצלח לדמות "האישה המזרחית הצנועה" אך בקריאה מפורטת ניתן להבין את המחיר שהיא משלמת על שמירת כללי הצניעות המצופים ממנה.

בתפיסת עולמה הזכויות וההצלחות שלה אינן קשורות למראה החיצוני שלה, עליה רק למלא את חובותיה כלפי הבית והמשפחה, לשמור על לשמה הטוב ולכלל היותר לעסוק בעבודה קבועה ושגרתית כקלדנות, מקלידה טקסטים עבור אחרים. ההצלחה שלה תלויה במשהו אחר, באחרים שמסביבה, בשמה הטוב. היא מתלבשת עבור העיניים השופטות שמקיפות אותה, היא מעריצה את אחיה שמשדר הצלחה, לתפיסתה היא לעולם לא תהיה במקום שלו. לכל היותר תהיה נשואה לגבר מוצלח.

כך האירוניה בשיר, תיאורה של עליזה כדמות מוקצנת של הסללה חברתית, גורמת אי נוחות לקורא. ברור שעליזה מקריבה את העצמאות שלה. כך השיר הינו שיר מחאה, המשמעות שלו מתעצמת כביקורת כנגד חברה המפלה נשים לרעה.

סיפור על הסבתא מאת אריה סיון

השיר פותח בשאלה שמייחס הכותב לנכד המבקש לדעת, לכאורה, מה היה במקום בו הם נמצאים פעם, בימי ההתיישבות החלוצית בארץ ישראל. לאורך השיר פוקח הדובר את עיני הנכד לראות את האמת המורכבת, האמביוולנטית, של המאבק על שטח המחיה בארץ הזאת. פתיחת השיר מתוארת כשיר הלל למפעל הציוני החלוצי שידע לגאול את חולות הארץ השוממים ("חול בתולי"), לשתול עצים ולהקים מדינה, יש מאין לכאורה.

הוא מוסיף ומתאר את הסבתא – נציגת דור החולצים ככל הנראה, כמי שמתהלכת בגן הקסום, מתחת לצמרות השקמים, ומאזינה לשירת הציפורים. הסבתא כמו הגשימה את החזון הציוני, הפריחה את השממה וכעת היא מסוגלת להתענג על פרי מאמציה. יחד עם זאת מסתבר שהמבט התמים של הסבתא היה אחור מהתמונה האמיתית. ציצי הציפורים לא היו "סימפוניות מופלאות" אלא קולות מלחמה. הדובר בשיר משקף לבנו, הנכד של אותה הסבתא את התמונה המלאה. האדמה אליה הגיעו החלוצים היתה מיושבת, המציאות היתה עקובה מדם, באזורים אותם ביקשו החלוצים ליישב היו מלחמות טריטוריאליות. סיפורי הילדות התמימים אודות "חול בתולי" הסתירו מציאות מורכבת שבה שטחי המחיה היו מצומצמים, המלחמה עליהם גבתה מחיר הן מהיהודים והן מהערבים. כך הדובר מצליח לטעת בנכדו מצד אחד את האהבה והערכה לסבתא שהיתה חלק מ"דור החלוצים", אנשים שהגיעו עם חזון ציוני והתיישבו במקומות אותם הם פיתחו ובנו. מצד שני ממבט של אדם בוגר שיודע את ההיסטוריה עתירת הקונפליקטים והסכסוכים של מדינת ישראל האב רוצה לסייע לבנו להבין ולו ברמזים ובעקיפין את הסיפור האמיתי של ההתיישבות בארץ.

משמעות השיר חורגת מעבר להיותו סיפור נוסטלגי, משפחתי ומרגש על הסבתא שהיתה עלמה תמימה. לשיר נוספת משמעות של התפכחות, התבגרות והבנת המורכבות של המציאות ההיסטורית בארץ.

שאלה מספר 10

מישהו לרוץ איתו / דוד גרוסמן

במרכז הספר מתואר מסע שעוברים שני הגיבורים ברחבי ירושלים. עיקרו של הספר הוא תהליך נפשי של התבגרות, מסע של התבגרות. בתהליך זה מתבגרים הגיבורים ומתמודדים עם מצבים מסוכנים, עם הצד האפל והמאיים של החיים. תמר מתמודדת עם הניסיון שלה להציל את אחיה שי מהתמכרותו לסמים קשים ומההסתבכות שלו עם עולם עברייני. גם אסף, היוצא למסע של חיפוש אחר תמר, נקלע למאבק קשה מול המשטרה, מול מצבים אלימים, תוך סיכון חייו. הגיבורים עוברים תהליך נפשי ומתבגרים לאורך המסע. המבנה של הספר בנוי בצורה של שני סיפורי מסע מקבילים (הסיפור של תמר מתחיל חודש לפני הסיפור של אסף). הסיפור של תמר מתאר את המסע המסובך שהיא עוברת כדי להציל את אחיה. הסיפור של אסף מתאר את מסעו בחיפוש אחרי הבעלים של הכלב (שמתברר ככלבה) שנלכד על ידי העירייה, ובהדרגה הופך למסע של חיפוש אחר תמר ולהתאהבות של אסף בתמר.

בחרתי בדמותו של אסף, הגיבור המוסר את ההתרחשויות בעלילה על פי נקודת מבטו הסובייקטיבית ומעורר אמפתיה כלפיו לאורך הרומן, אמפטיה שמתעצמת מול האירועים איתם הוא מתמודד. דמותו של אסף עוברת תהליך נפשי ושינוי במהלך הסיפור. בתחילת הסיפור אסף מתואר כנער בן שש עשרה, ביישן ומופנם, שמפחד לומר את דעתו ונותן לדמויות אחרות חזקות ממנו להוביל אותו (למשל ביחסים שלו עם חברו רועי). רואים זאת כבר במשפט הפותח את הספר: "כלב דוהר ברחובות, ואחריו רץ נער". הכלבה דינקה היא זו שמובילה את אסף, אשר נגרר אחריה. בהדרגה אסף צובר יותר ביטחון, ולאחר המפגש עם תיאודורה במנזר הוא זה שמוביל את הכלבה – הוא מתחיל לרוץ והיא רצה לצדו. בשלב זה הוא עדיין מתנהל במסע שלא מתוך רצונו המלא, הוא נגרר ונשאב לתוכו. בהדרגה, ככל שהוא מגלה עוד מידע על תמר, הוא בוחר לקחת אחריות על המסע – הוא מסתכן מול המשטרה ולא מסגיר את המידע שיש לו על תמר. הוא גם לא מוכן לוותר על המסע כאשר החבר שלו "קרנף" מזהיר אותו שמדובר בבחורה המסובכת עם עבריינים וסמים.

היותו של אסף "אנטי גיבור", דמות צנועה וביישנית עוררה בי רגשות של הזדהות. דמותו אמיתית, ריאליסטית וניתן בקלות להזדהות עם החששות שלו והקושי שלו לעבור ממצב של נער פאסיבי "ילד טוב" לאקטיבי ואף נועז. בסופו של דבר אסף גם מתעמת עם חבורה של צעירים בריונים שמכים אותו, ולמרות שפיזית הוא נכנע, הוא לא מוכן להיכנע ברוחו ומגלה אומץ לב תוך סיכון חייו עד שחבורת הבריונים עוזבת אותו.

השינוי שאסף עובר קשור גם ליחסיו עם בנות. בתחילת הסיפור הוא מוצג כביישן שמשתתק תמיד מול בנות, אבל לאורך המסע הוא מגלה נחישות למצוא את תמר ובהדרגה מתאהב בה. הוא מתאהב בה כי הוא מגלה עליה פרטים שמסקרנים אותו. אסף נער רגיש, הוא מצרף את פיסות המידע שהוא מוצא על תמר ומצליח להרכיב בראשו תמונה שלה. גם הקריאה של אסף ביומן האישי של תמר מחזקת את ההתאהבות שלו. הוא מגלה שהיא אמיצה, בעלת רגשות מורכבים, חכמה ועצובה ודמותה מושכת אותו. כאשר הם נפגשים פיזית הוא מצליח להתאהב בה, מתחזק עוד יותר ומחזק גם אותה בהתמודדות שלה. התאהבות זו מהווה שיא מבחינה רגשית ברומן, אסף מתואר כאדם המסוגל להתאהב בנערה טרם פגש אותה, יש בו עומק, דמיון וסקרנות. הוא נרתם למען מטרה ערכית ומוסרית – סיוע לתמר בהצלת שי אחיה. הוא מבין שתמר במצוקה ונחוש להגיע אליה ולהציל אותה.

בנוסף, התנהלותו של אסף מול הכלבה דינקה מקדמת את עלילת הספר, מחברת בין שני הסיפורים, ובעצם מקשרת בין אסף לבין תמר. דינקה יוצרת את השינוי בחייו של אסף, עד שהוא מופתע מעצמו. היא מנטרלת את חוסר הביטחון ואת הפחד שמאפיינים אותו, לדבריו. בזכות דינקה מתאהב אסף בתמר. הכלבה מאפשרת לו להכיר אותה ואת חייה. הנאמנות של דינקה לאסף תתגלה בהמשך כנאמנות טוטאלית ומחייבת, בין כשהם בחברה ידידותית ובין כשהם בחברה עוינת. לדינקה, אם כך, תפקיד חשוב בעיצוב דמותו של אסף. היא מחוללת בו את השינוי, היא מאפשרת לו לעבור שלב התפתחותי חשוב בתהליך ההתבגרות: מתלות לעצמאות, ממובל למוביל, מילד "טוב" וצייתן לבחור יוזם העומד על שלו ומעורר מעורבות רגשית והזדהות אצל הקורא.